

OVERIJSSELSE SCHRIJFLUI

DE HAALBAARHEID VAN EEN PROSOPOGRAFISCHE STUDIE
NAAR DE SCHRIJVENDE AMBTENAREN
VAN DE LANDSHEER, STATEN, RIDDERSCHAP EN GROTE STEDEN
VAN OVERIJSSSEL IN DE PERIODE 1528-1795

Onderzoeksbureau Familie-Goed
Scheldestraat 91-III .
1078 GJ Amsterdam
telefoon en fax 020-757710

Inhoud

Verantwoording en inleiding	3
Het schrijvende ambtenarencorps	4
Noten	7
Geraadpleegde en te raadplegen literatuur en bronnen	8
Aanpak	13
Bijlagen	15

Verantwoording en inleiding

Het navolgende verslag geeft de bevindingen weer van een oriënterend onderzoek naar het schrijvende ambtenarencorps van het bestuur van Overijssel in de periode 1528-1795.

De opdracht voor dit onderzoek is uitgegaan van de Stichting Gelderman te Zwolle. Bij deze stichting leeft de wens om een prosopografische studie te entameren naar het schrijvende overheidspersoneel van Overijssel in het tijdvak als boven aangegeven. Het onderzoek moet aantonen of, en zo ja, hoe een dergelijk onderzoek kan worden opgezet.

Het onderzoek heeft zich volgens opdracht bepaald tot de periode 1528-1795. Deze periode valt uiteen in twee tijdvakken: het landsheerlijk bewind van 1528-1578, en het ancien regime van 1578-1795. Het eerste tijdvak begint met de overdracht van het landsheerlijk bestuur door de kerkvorst van Utrecht aan keizer Karel V en eindigt met de aanname van George Lalaing graaf van Rennenberg als stadhouder door de staten van Overijssel. Dit eigenmachtig optreden van de staten markeert het begin van het tweede tijdvak, dat in 1795 werd afgesloten met de omwenteling en het uitroepen van de Bataafse Republiek. Het onderzoek heeft zich om praktische en financiële redenen beperkt tot in Overijssel berustende archieven en tot literatuur over deze provincie. *1

In het voorliggende rapport wordt allereerst een korte karakteristiek gegeven van het schrijvende overheidspersoneel in Overijssel, gevolgd door thematisch gerangschikte lijsten van bronnen en literatuur. *2 Op basis hiervan wordt de haalbaarheid van de studie aangetoond en een aanbeveling gedaan voor het uit te voeren onderzoek met een inschatting van tijdsduur en kosten. Het geheel wordt afgesloten met een reeks naamlijsten als bijlagen.

Het schrijvende ambtenarencorps

Landsheerlijke tijd 1528-1578

Overijsselse overheidszaken werden in dit tijdvak beschreven door een griffier, die ook het griffierschap van het leenhof vervulde. In die hoedanigheid voerde hij het secretariaat van het leenhof en was hij verantwoordelijk voor de financiële administratie daarvan. De directe 'baas' van de griffier was de stadhouder, die als vertegenwoordiger van de landsheer, leiding gaf aan het gewestelijk bestuur.

Na de oprichting van het hof van kanselier en raden voor Overijssel, Drenthe en Lingen in 1553 werd voor het overheidsschrijfwerk in Overijssel gebruik gemaakt van de diensten van de griffier van dit hof. Hieraan kwam een einde met de aanname van stadhouder Rennenberg. Hij had de staten moeten beloven dat hij met hen zou handelen zonder tussenkomst van het door de staten gehate hof van kanselier en raden. Sedertdien waren voor Overijssel twee stadhouders werkzaam, een namens de landsheer Philips II en een namens de staten. De koning erkende de staatse stadhouder niet en voor de staten bestond er geen koninklijke stadhouder meer.

Nadat Overijssel, m.u.v. Twente, van de Spaanse bezetting was bevrijd, werd in 1580 het hof van kanselier en raden verplaatst naar Oldenzaal. Doordat zijn griffier bleef functioneren als landschrijver van Overijssel en als leengriffier, waren vanaf dat moment tegelijkertijd twee landschrijvers c.q. leengriffiers werkzaam voor Overijssel, een aan koningszijde en een aan staatszijde.*3 Bij de kortstondige bevrijding van Oldenzaal van 1597 tot 1605 door prins Maurits werd het hof van kanselier en raden verplaatst naar Lingen en verenigd met het Gelderse hof te Roermond. Kort daarna vernemen we er niets meer van. Het koninklijke leenhof en het hof van kanselier en raden mochten dan wel ophouden te bestaan, voor de stadhouder aan koningszijde gold dit vooralsnog niet. De laatste Spaanse stadhouder ruimde pas het veld in 1626 na de herovering van Oldenzaal door prins Frederik Hendrik. Daarmee kwam definitief een einde aan het Spaanse bestuursapparaat voor Overijssel met zijn eigen griffier.

Ancien regime 1578-1795

De griffiers van ridderschap en steden, ofwel de staten van Overijssel, ontvingen hun aanstelling van de staten, maar onder de werking van de regeringsreglementen van 1675-1703 en van 1748-1795 verloren zij hun zeggenschap over de griffiersbenoeming.*4 In deze tijd moest bij het openvallen van de griffiersplaats de stadhouder een voorslag doen van vier personen. De stadhouder was volkomen vrij om daaruit of daarbuiten de nieuwe griffier aan te wijzen.

Tijdens de vergadering van de staten plaatste de griffier zich met de stadssecretarissen van Deventer, Kampen en Zwolle achter een lessenaar direct tegenover de voorzitter. Elk besluit dat door de staten werd genomen, moest terstond door de griffier te boek worden gesteld en vervolgens door hem aan de leden voorgelezen. Het voorlezen van de te behandelen stukken behoorde niet tot zijn taak, maar tot die van de stadssecretarissen. De griffier droeg zorg voor het archief en had de plicht de statenleden te waarschuwen als zaken naar voren werden gebracht die indruisten tegen de wetten, gewoonten of bevelen van de landschap.

Als hoofd van de griffie gaf hij leiding aan de klerken, kamerbewaarder en boden van de provincie. Tevens werd de griffier tot 1706 belast met de ontvangst van de 50^e penning. *5 Toen in 1593 het college van gedeputeerde staten werd opgericht, of althans vaste vorm aannam, werd de griffier opgedragen ook dit college met zijn pen bij te staan. Hij werd daarbij geholpen door een klerk. Was de griffier afwezig in de vergadering van de staten of gedeputeerden, dan werd zijn plaats vervuld door de secretaris van Deventer, maar bij zijn afwezigheid in de diverse statencommissies, werd de griffiersfunctie waargenomen door de oudste klerk.

Aanvankelijk was er maar één klerk of commies werkzaam in de griffie, die bovendien persoonlijk in dienst stond van de griffier. Later werd het aantal klerken uitgebreid tot drie en door gedeputeerde staten aangesteld. Vanaf dat moment zijn de klerken, net als de griffier, te beschouwen als bedienden van de staten. De drie klerken werden in 1762 verplicht hun vaste woonplaats te houden in de drie hoofdsteden Deventer, Kampen en Zwolle, elk in een daarvan. Tegelijkertijd werd voor de boden een zelfde maatregel afgekondigd.

De werkzaamheden van de oudste klerk waren vooral bepaald tot financiële zaken, die van de tweede klerk tot de besluiten van ridderschap en steden, en die van de jongste tot de resoluties van gedeputeerde staten. Ze moesten niettemin alle drie aanwezig zijn in de statenvergaderingen en bijeenkomsten van gedeputeerde staten. Gedurende het grootste deel van de 17^e eeuw werd het rentmeesterschap van de los- en lijfrenten van de staten vervuld door een van de klerken. Daar kwam later nog bij de ontvangst van de havenaccijns. Tenslotte werd de ontvangst van het Ensergeld ofwel aan een klerk, ofwel aan de kamerbewaarder gegeven.

De laatste, ook wel deurwaarder genoemd, had zijn eigen specifieke taken m.b.t. vergaderlokaliteiten (conciërgefunctie), maar was daarnaast gehouden de klerken te assisteren bij bepaalde werkzaamheden.

De bode was verantwoordelijk voor de bezorging van stukken.

De statengriffier bediende niet alleen de statenvergadering en bijeenkomsten van gedeputeerde staten, maar ook het college van de ridderschap. Aan deze neventaak kwam in 1707 een einde toen de ridderschap besloot voortaan een eigen griffier te benoemen. De nieuwe ridderschapsgriffier kreeg de opdracht om te zijnen huize een griffie op te zetten en het geldelijk overschot uit de diverse rentambten van de ridderschap onder te brengen in een aparte kas, waarvan hij het penningmeesterschap te vervullen kreeg. Zoals zijn voorganger werd de ridderschapsgriffier in zijn werkzaamheden voor de ridderschap bijgestaan door drie klerken. *6 Elke klerk kreeg tot taak een van de drie kwartierridderschappen: Salland, Twente en Vollenhove, te bedienen. In de praktijk kwam het er op neer dat voor het klerkenwerk een beroep werd gedaan op de aanwezige secretarissen van de drie hoofddrosten. M.a.w. men benoemde de secretaris van de drost van Salland tot klerk van de ridderschap van Salland, die van de drost van Twente tot klerk van de Twentse ridderschap, en de drostenschrijver van Vollenhove tot klerk van de kwartierridderschap van Vollenhove. De ridderschapsklerken vervulden bij toerbeurt het deurwaardersambt voor de ridderschap.

Hetzelfde jaar als waarin de ridderschapsgriffier zijn intrede deed, werd het griffierschap van de staten losgekoppeld van het secretariaat van het leenhof, en de begeving van het leengriffiersambt neergelegd bij de ridderschap. Vanaf dat moment deelde het adelscollege

dit ambt bijna zonder uitzondering toe aan zijn eigen griffier. *7 Deze nieuwe combinatie van griffierschappen: griffier van ridderschap en leenhof, bleef bestaan tot 1795.

Ver verwijderd van het Overijsselse was nog een schrijvend ambtenaar in dienst van de gewestelijke overheid. In Den Haag namelijk konden de Overijsselse statenleden, die naar de staten-generaal werden afgevaardigd, voor hun overheidsschrijfwerk een beroep doen op de zogenoemde klerk ter generaliteit. Hij werd betaald uit Overijsselse kassen en terzijde gestaan door een of meerdere onderklerken.

Noten

1. Geen onderzoek is derhalve uitgevoerd in buitenlandse archieven uit de landsheerlijke periode en naar correspondentie met het stadhouderlijk hof, evenmin in de collectie van het Iconografisch Bureau te 's-Gravenhage voor wat betreft afbeeldingen van personen.
2. De opsomming van bronnen is beperkt tot de meest belangrijke archivalia. Buiten de bronnen- en literatuuropgave zijn gebleven de inventarissen, archieven, genealogieën, artikelen en boeken, die betrekking hebben op leden van de onderzoeksgroep. Eerst na bepaling van de samenstelling van deze groep is een meer uitputtend overzicht van bronnen en literatuur samen te stellen. Verder zijn ook de oud-rechterlijke archieven buiten beschouwing gebleven.
3. Beide leenhoven voerden beleningen uit in naam van de koning. Deze merkwaardige situatie bleef voortduren tot 1584.
4. De Keuls-Munsterse bezetting van 1672-1674 vormt een caesuur in de aanstelling en benoeming van bestuurders en hun ambtenaren.
5. Daarna kwam de begeving van dit ontvangerschap beurtelings toe aan de steden en ridderschap. Sindsdien werd de ontvangst van de 50^e penning niet meer in handen gegeven van de griffier van de staten.
6. Bij de vaststelling van het reglement voor het college van drosten en gecommiteerde edelen in 1663 werd het aantal klerken aanvankelijk bepaald op twee, namelijk een voor Salland en een voor Twente. Deze twee klerken waren verplicht ook de ridderschap van Vollenhove te bedienen. Maar al in 1664 werd tegemoet gekomen aan de wens van de Vollenhoofse jonkers om ook voor hen een klerk in het ambt te nemen.
7. In 1722 werd het griffierschap van het leenhof toebedeeld aan Gijsbert ten Brink. Hij was de zoon van Wolter ten Brink, de toenmalige griffier van de ridderschap. Hoewel de ridderschap sinds het begin van de 18^e eeuw ook het ontvangerschap van de 50^e penning te begeben had, kwam dit ambt slechts eenmaal terecht bij de ridderschapsgriffier.

Geraadpleegde en te raadplegen literatuur en bronnen

I. Algemeen

De hier onder het kopje 'literatuur' vermelde 4 artikelen in Bijdragen tot de Geschiedenis van Overijssel bevatten veel gegevens, die verwijzen naar vindplaatsen voor aanvullende informatie, betreffende de 'Persoon', 'Opleiding', 'Taak' en 'Betaling' van de diverse ambtenaren. Hetzelfde geldt voor de overzichtslijst, die schuilgaat achter het bij 'archieven' aangegeven inventarisnummer 1512. N.B. Er bestaat geen overzichtslijst van de klerken van de ridderschap. Deze moet eerst a.h.v. de resoluties en rentmeestersrekeningen in het archief van de ridderschap worden samengesteld. Voor aanvullende informatie zij verwezen naar de rekeningen van de ontvangers-generaal van Salland, Twente en Vollenhove in het Statenarchief, waar onder de inkomsten sinds 1694 het officiegeld van de drostenschrijvers (= ridderschapsklerken) uit de drie kwartieren wordt aangegeven (al dan niet met vermelding van hun namen).

Literatuur:

- Doorninck, J.I. van, 'Griffiers, klerken en kamerbewaarders der provincie' in: *Bijdragen tot de Geschiedenis van Overijssel (BGO)*, VIII, J.I. van Doorninck en J. Nanninga Uitterdijk, ed. 8 (1886) 73-80
- Doorninck, J.I. van, 'De secretarissen van Deventer' in: *BGO*, J.I. van Doorninck en J. Nanninga Uitterdijk, ed. 8 (1886) 163-172
- Doorninck, J.I. van, en J. Nanninga Uitterdijk 'Secretarissen van Kampen' in: *BGO*, J.I. van Doorninck en J. Nanninga Uitterdijk, ed. 8 (1886) 233-242
- Doorninck, J.I. van, 'Secretarissen van Zwolle' in: *BGO*, J.I. van Doorninck en J. Nanninga Uitterdijk, ed. 8 (1886) 305-314
- Eijken, E.D. 'De Staten in wording' in: *In alle staten. Vierhonderd jaar provinciaal bestuur van Overijssel*, E.D. Eijken, A.J. Mensema e.a., ed. (Zwolle [1978]) 7-29
- Formsma, W.J., 'De nieuwe geschiedenis, staatkundig beschouwd' in: *Geschiedenis van Overijssel*, B.H. Slicher van Bath, G.D. van der Heide e.a., ed. (Deventer 1970) 119-135
- Kuile, G.J. ter, 'Rechtskundige verschijnselen in de nieuwere tijd' in: *Geschiedenis van Overijssel*, B.H. Slicher van Bath, G.D. van der Heide e.a., ed. (Deventer 1970) 135-154
- Mensema, A.J. en A.J. Gevers, 'De Staten als Souvereinen van Overijssel 1578-1795' in: *In alle staten. Vierhonderd jaar provinciaal bestuur van Overijssel*, E.D. Eijken, A.J. Mensema e.a., ed. (Zwolle [1978]) 31-75
- [...], *Nederland in vroeger tijd, XXV-XXXI, Overijssel* (Zaltbommel 1966)
- [...], 'Bijvoegsels en verbeteringen' in: *BGO*, J.I. van Doorninck en J. Nanninga Uitterdijk, ed. 10 (1890) 369-372

Archief:

- Gemeente-archief Zwolle (GAZ), [...], *Archieven van de opeenvolgende stadsbesturen van Zwolle (stadsarchief)* (z.pl., z.j.), inv.nrs. 390-395

- Rijksarchief in de provincie Overijssel (RAO), [Kuile, G.J., ter], *Inventaris van de archieven van de staten van Overijssel en van de op hen volgende colleges* [Statenarchief], inv.nr. 1512

II. Persoon

Over en van veel schrijvende ambtenaren of hun families zijn artikelen geschreven ofwel genealogieën verschenen. Ook berusten in archiefbewaarplaatsen archieven van individuele personen of hun familie. Belangrijke aanvullende informatie over het persoonlijk leven van de diverse ambtenaren wordt gevonden in de verschillende rekeningen waar hun salariëring wordt verantwoord (zie onder: 'Betaling'. N.B. Lang niet altijd worden in de rekeningen echter de namen van de ambtenaren vermeld) en in de resolutieboeken van de besturen bij welke zij in dienst stonden (zie onder: 'Taak'). Voor persoonlijke gegevens over de klerken ter generaliteit is onderzoek nodig in de doop-, trouw- en begraafregisters van Den Haag.

Literatuur:

- Beresteyn, E.A. van, *Genealogisch repertorium (tot 1970)* (Den Haag 1972)
- Beresteyn, E.A. van, *Genealogisch repertorium, Supplement 1970-1984* ('s-Gravenhage 1987)
- Beresteyn, E.A. van, *Genealogisch repertorium, Supplement 1985-1989* ('s-Gravenhage 1992)
- Beresteyn, E.A. van, *Genealogisch repertorium, Supplement 1990-1994* ('s-Gravenhage 1995)
- Bijlsma, F. T., *Bibliografie 'Kampen en omgeving'* [behelst publicaties tot en met 1982] (Kampen 1983)
- Bijsterbos, J.C., 'Aantekening van Henricus Wolfsen, betrekkelijk een in 1643 te Zwolle opgericht Collegium Fraternitatis' in: *Verslagen en Mededeelingen van de Vereeniging tot beoefening van Overijsselsch Regt en Geschiedenis (VMORG)*, 5 (Deventer 1870) 20-22
- Dingeldein, W.H., en G.J. ter Kuile, 'Overijsselsche bibliografie 1949-1951' in: *VMORG 68* (1953) 109-159
- Fockema Andreae, S.J., 'Overijsselsche bibliografie 1935-1940' in: *VMORG 57* (1941) 147-192
- Groot, J.C.H. de, en A.M. J. Schoot Uiterkamp, *Bibliografie van Overijssel 1951-1980* (Zwolle 1987)
- Hoff, B. van 't, en G.J. Lugard, *Honderd jaar Overijsselsche geschiedschrijving* (Deventer 1935)
- Kuile, G. J. ter, 'Overijsselsche bibliografie 1941-1945' in: *VMORG 63* (1948) 123-167
- Kuile, G.J. ter, 'Overijsselsche bibliografie 1946-1948' in: *VMORG 65* (1950) 196-237

Archief:

- Gemeente-archief Deventer (GAD), Doop- (vanaf 1591), trouw- (vanaf 1591), begraafboeken (vanaf 1674) en lidmatenregisters (vanaf 1632) Deventer (toegang: klappers)

- Gemeente-archief Kampen (GAK), Doop- (vanaf 1623), trouw- (vanaf 1613), begraafboeken (vanaf 1599) en lidmatenregisters (vanaf 1579) Kampen (toegang: fiches)
- GAZ, Doop- (vanaf 1583), trouw- (vanaf 1581), begraafboeken (vanaf 1701) en lidmatenregisters (vanaf 1621) Zwolle (toegang: fiches op naam en hoedanigheid)
- RAO, [Kuile, G.J., ter], Inventaris van de archieven van de staten van Overijssel en van de op hen volgende colleges [Statenarchief], inv.nrs. 2716-2717 en 2720-2725
- Diverse familiearchieven in de gemeentearchieven van Deventer, Kampen en Zwolle, en in het Rijksarchief in Overijssel, o.a.: GAZ, Seekles, J.J., Inventaris van het familiearchief en collectie Gelderman 1532-1988 (Zwolle 1990), en RAO, Eijken, E.D. Inventaris van de verzameling handschriften toebehorende aan de Vereeniging tot beoefening van Overijsselsch Regt en Geschiedenis (Zwolle 1967)
- Collecties van het Centraal Bureau voor Genealogie te 's-Gravenhage

III. Opleiding

Voor de oprichting van (protestantse) hogescholen en universiteiten in de Republiek volgden studenten hun lessen aan een universiteit in het buitenland. Naar enkele, de meest voordehandliggende, buitenlandse universiteiten waarvan de matrikels of lijsten van studenten van de zogenoemde 'Duitse natie' zijn uitgegeven, wordt in het navolgende literatuuroverzicht verwezen.

Literatuur:

- Epen, D.G. van, *Album Studiosorum Academiae Gelro-Zuphaniae* (1648-1818) ('s-Gravenhage 1904)
- Fockema Andreae, S.J., en Th.J. Meijer, *Album Studiosorum Academiae Franekerensis* (1585-1811, 1816-1844) (Franeker [1968])
- Keussen, H., Die matrikel der Universitaet Koeln 1389 bis 1559, I-III (Bonn 1919-1931)
- Knod, G.C., *Deutsche Studenten in Bologna (1289-1562). Biographischer Index zu den Acta Nationis Germanicae Univ. Bon.* (Berlin 1899)
- Kuyk, J. van, 'Lijst van Nederlanders, studenten te Orleans 1441-1602' in: *Bijdragen en mededelingen van het Historisch Genootschap te Utrecht* 34 (1913) 293-349
- Meijer, T.J., *Album Promotorum Academiae Rheno-Trajectinae* (1636-1815) (Utrecht 1936)
- Schutte, O., *De wapenboeken der Gelders-Overijsselse studentenverenigingen* (Zwolle 1975)
- Schutte, O., *Het Album Promotorum van de Academie te Harderwijk* (Arnhem 1980)
- Slee, J.C. van, *De Illustre School te Deventer 1630-1878: hare geschiedenis, hoogleraren en studenten, met bijvoeging van het Album Studiosorum* ('s-Gravenhage 1916)
- Tenfelde, Walter, *Album Studiosorum Academiae Lingensis 1698-1819* (Lingen/Ems 1964)
- Wal, J. de, 'Nederlanders, studenten te Heidelberg (1386-1675)' in: *Handelingen en mededelingen van de Maatschappij der Nederlandsche Letterkunde te Leiden 1885-1886* (Leiden 1886)
- Wils, J. en A. Schillings, *Matricule de l' Universite de Louvain, II-IV (1453-1569)* (Bruxelles 1946-1966)

- [...], *Album Academicum van het Athenaeum illustre en van de universiteit van Amsterdam* (Amsterdam 1913)
 - [...], *Album promotorum Academiae Franekerensis (1585-1811)* (Franeker 1972)
 - [...], *Album Studiosorum Academiae Groninganae* (Groningen 1915)
 - [...], *Album Studiosorum Academiae Lugduno-Batavae 1575-1875* ('s-Gravenhage 1875)
 - [...], *Album Studiosorum Academiae Rheno-Trajectinae 1636-1886* (Utrecht 1886)
- N.B. In de universiteitsbibliotheek van Leiden staan de meeste uitgegeven matrikels bijeen en voorhanden. Dat maakt raadpleging snel en gemakkelijk.

Taak

De schrijvende ambtenaren kregen bij hun benoeming een instructie voor de wijze waarop zij het zojuist ontvangen ambt moesten bekleden. Zowel de akten van aanstelling als instructies zijn doorgaans te vinden in de resolutieboeken van de besturen van welke de ambtenaar zijn aanstelling kreeg. Indices op dergelijke resolutieregisters zijn veelal onvolledig en gebrekkig aanwezig, of, in het ergste geval, ontbreken geheel. Het integraal doornemen van de tientallen meters registers op zoek naar gegevens over de ambtenaren is onbegonnen werk. Gelukkig is het vaak zo, dat al bekende of nieuw gevonden informatie (zoals een jaar van aanstelling of sterfjaar) het handvat aanreikt voor een kort en gericht onderzoek in deze registers.

Literatuur:

- Doorninck, J.I. van, *Overijssel onder Karel V* (Deventer 1889)
- Eijken, E.D., *Repertorium op de Overstichtse en Overijsselse leenprotocollen 1379-1805*, I (Zwolle 1995)
- Eijken, E.D., 'De Overstichtse lenen en hun recht' in: *Overijsselse Historische Bijdragen* 111 (1996) 9-72
- Nanninga Uitterdijk, J., *Register van charters en bescheiden in het oude archief van Kampen, III-VIII, Van 1528-1630* (Kampen 1864-1902)
- Schilder, K., *Van Raad tot Municipaliteit 1288-1808*, I-II (Kampen 1985)
- Vroom, E., 'Het Ensser-geld' in: *VMORG*, 63 (1948) 168-181
- [...], *Nederland in vroeger tijd*, XXVII, Overijssel (Zaltbommel 1966) 1-31

Archief:

- GAD, Acquoy, J., *Inventaris van het archief der stad Deventer. Eerste afdeling tot 1591* (Deventer 1914) inv. nrs. 1, 13, 144-145 en 436
- GAD, [Acquoy, J.], *Inventaris van het archief der stad Deventer. Tweede afdeling A 1591-1795* ([Deventer, kopie 1966]) inv. nrs. 4, 9-11 en 94*
- GAK, Don, J., *De archieven der gemeente Kampen, I, Het oud-archief* (Kampen 1963), inv. nrs. 21-43, 61-65, 306-309, 315, 2502 en 2510-2516
- GAZ, [...], *Archieven van de opeenvolgende stadsbesturen van Zwolle (stadsarchief)* (z.pl., z.j.) inv. nrs. 9, 63-98, 156, 403-405, 407, 847 en 986, 1125
- GAZ, Seekles, J.J., *Inventaris van het familie-archief en collectie Gelderman 1532-1988* (Zwolle 1990) inv. nr. 824

- RAO, Register op de notulen van Ridderschap en Steden, onder de hoofden: boden, griffiers, klerken en gratificatien
- RAO, Eijken, E.D., *Inventaris van de verzameling handschriften toebehorende aan de Vereeniging tot Beoefening van Overijsselsch Regt en Geschiedenis* (Zwolle 1967), inv. nr. 740
- RAO, Graswinckel, D.P.M., 'Overijsselsche rekeningen en andere stukken, afkomstig uit de Hollandsche Rekenkamer' in: *Verslagen omtrent 's Rijks Oude Archieven (VROA)* 46 (1923) II, 198-411, inv. nrs. 224, 226-227 en regestenlijst
- RAO, [Kuile, G.J., ter], *Inventaris van de archieven van de staten van Overijssel en van de op hen volgende colleges* [Statenarchief], inv. nrs. 1-118 (voor hiaten, zie minuten of afschriften van resoluties), 301-347, 348-493 (voor hiaten, zie minuten), 687-690, 1504-1506, 1509, 1511, 1513-1515, 2355, 2606, 2727-2734b, 2735, 732-757 en 761-775
- RAO, Mensema, A.J., *Inventaris Ridderschappen in Overijssel 1640-1795* (Zwolle 1988) inv. nrs. 1-11, 38-46 en 62

Betaling

In de instructie voor de ambtsvervulling is veelal ook de hoogte van de bezoldiging vastgelegd. De verantwoording van de uitbetaling van de ambtenarensalarissen is te vinden in de rekeningen van de verschillende besturen. Bij de steden is de financiële boekhouding redelijk overzichtelijk; betalingen worden verantwoord in de stadsrekeningen. Bij de staten en ridderschap ligt dit veel ingewikkelder. Bij deze colleges werden de inkomsten geadministreerd door meerdere rekenplichtige ambtenaren en rentmeesters. In het beste geval werd, overeenkomstig het profijt dat een ontvangerskantoor of rentmeesterij in zijn werkterrein trok van de diensten van een schrijvend ambtenaar, een deel van zijn salaris uit de daar beheerde kas betaald. Overigens geschiedde de uitbetaling van salarissen volstrekt willekeurig. De balansen in het archief van de staten geven voor de herkomst van de door hen uitbetaalde ambtenarensalarissen het enige overzicht.

Archief:

- GAD, Acquoy, J., *Oud-archief van Deventer. De cameraar* (Deventer 1921) inv. nrs. 1-185
- GAK, Don, J., *De archieven der gemeente Kampen, I, Het oud-archief* (Kampen 1963), inv. nrs. 401-663
- GAZ, [...], *Archieven van de opeenvolgende stadsbesturen van Zwolle (stadsarchief)* (z.pl., z.j.) inv. nrs. 1475-1666
- RAO, Graswinckel, D.P.M., 'Overijsselsche rekeningen en andere stukken, afkomstig uit de Hollandsche Rekenkamer' in: *VROA* 46 (1923) II, 198-411, inv. nrs. 1-24, 40-60, 213-221 en regestenlijst
- RAO, Hazewinkel, H.C., 'Het z.g. Spaansche archief' in: *VROA* 47 (1924) II, 484-514, inv. nrs. 1-5, 8-14, 16 en 225
- RAO, [Kuile, G.J., ter], *Inventaris van de archieven van de staten van Overijssel en van de op hen volgende colleges* [Statenarchief], inv. nrs. 1564-1571, 1592-1732 en 2727-2734
- RAO, Mensema, A.J., *Inventaris Ridderschappen in Overijssel 1640-1795* (Zwolle 1988) inv. nrs. 606-612, 700-708, 771-777, 828-832, 907-914, 959-966, 996-998 en 1070-1076

Aanpak

Hoewel dit haalbaarheidsonderzoek in eerste instantie gericht was op het schrijvende personeel van het bestuur van Overijssel, blijkt uit het hiervoor geschetste overzicht dat dit ambtenarencorps in de uitvoering van zijn taken direct of zijdelings te maken had met collega-schrijvers uit Deventer, Kampen en Zwolle, en met de schrijvers van de ridderschap. Een beperking van het onderzoek tot het ambtenarencorps van de landsheer en de staten geeft daarom geen volledig beeld van het schrijvende overheids personeel in Overijssel. Bovendien leert een vluchtige vergelijking van namen in de bijlagen dat veel schrijvende ambtenaren afkomstig waren uit dezelfde familiekring. Door de onderzoeksgroep in zijn volle breedte te behandelen, krijgt de uitkomst van de studie beduidende meerwaarde.

De inventarisatie van hoeveelheid beschikbare bronnen geeft aan dat een dergelijke studie zeer wel uitvoerbaar is. Veeleer is sprake van een overschot dan tekort aan bronnenmateriaal. De onderzoeker zal een strenge selectie van archiefmateriaal moeten toepassen, wil hij niet omkomen in een enorme gegevensbrij. Een beperking tot de in het rapport opgesomde bronnen is absoluut noodzakelijk. Daarom is vooralsnog ook geen aandacht besteed aan de oud-rechterlijke archieven, hoewel deze belangrijke informatie bevatten over persoonlijk leven (testamenten, voogdijen), vermogenspositie (transporten, beleningen) en levensstijl (boedelinventarissen).

De grootte van de onderzoeksgroep heeft uiteraard gevolgen voor de aanpak, tijdsduur en kosten van het onderzoek. Door de 'schrijfhuizen' van de drie steden (ca. 134 personen) en de ridderschap (ca. 49 personen) in te sluiten, wordt de onderzoeksgroep ruim tweeëneenhalf maal zo groot (ca. 289 personen) als bij de oorspronkelijk gedachte opzet (ca. 106 personen). Hieruit volgt echter niet dat de benodigde tijd en kosten evenredig toenemen, want verwacht mag worden dat een flink aantal van deze 'extra' mensen reeds voorkomt in de prosopografische tabellen van de 'kerngroep'.

Een prosopografische studie, gericht op het blootleggen van een schrijvend ambtenarencorps is uniek, want zij kent, voor zover valt na te gaan, haar gelijke niet. Terugvallen op, of een voorbeeld nemen aan vergelijkbaar onderzoek is daarom niet mogelijk. Maar voor de ambitieuze historicus ligt daarin wellicht de uitdaging besloten, die hem boven zichzelf doet uitstijgen.

Uitgaande van de volgende voorwaarden:

1. het onderzoek richt zich op de brede onderzoeksgroep, d.w.z. incl. de schrijvende ambtenaren van de hoofdsteden en ridderschap;
2. het onderzoek wordt uitgevoerd door een historicus, die zich volledig aan het onderzoek kan wijden;
3. de onderzoeker heeft ervaring met de prosopografische onderzoeksmethode;
4. de onderzoeker is vertrouwd met onderzoek in Overijsselse archieven;
5. de onderzoeker beperkt zich tot de in deze haalbaarheidsstudie aangegeven bronnen;

6. de onderzoeker is vaardig in het lezen van oud-schrift;
7. een netto maandsalaris van fl. 2.000 exclusief onkosten.

Kom ik tot de volgende inschatting van benodigde tijd en gelden:

ca. 1 3/4 à 2 jaar, uit te splitsen in 1 1/4 à 1 1/2 jaar onderzoek en 1/2 à 3/4 jaar schrijven, tegen betaling van een netto honorarium van fl. 42.000 à fl. 48.000, exclusief onkosten. Het spreekt vanzelf dat in dit bedrag ook niet begrepen zijn de kosten van een eventuele publicatie van de onderzoeksresultaten.

Door het onderzoek te bepalen tot het griffiepersoneel kan de benodigde tijd voor onderzoek en schrijven mogelijk worden beperkt tot 1 à 1 1/2 jaar, als volgt verdeeld: 3/4 à 1 jaar onderzoek en 1/4 à 1/2 jaar schrijven.

Bijlagen

1. Voorlopige naamlijst griffiers van Overijssel, tevens griffiers van het hof van kanselier en raden, en griffiers van het leenhof, alle tot 1578

-1521-1530	Lenaert Herdink
-1530-1553	Bartholomeus van Coelen van Twenbergen
-()-1541-()	Herman van den Clooster
-1553-1561	Francois Gualtrotti
-1561 (eerst eed gedaan 1563)	Gijsbert Roelink

2. Voorlopige naamlijst griffiers van Overijssel aan Spaanse zijde, tevens griffiers van het hof van kanselier en raden, en griffiers van het leenhof aan Spaanse zijde, alle vanaf 1578

-()-1584-1587-()	Nicolaas van Hoeven
-()-1622-1624-()	Hendrik de Haan

3. Voorlopige naamlijst statengriffiers, tevens ridderschapsgriffiers (tot 1707) en griffiers van het leenhof (tot 1707)

-1589-1608	Derk Roelink
-1608-1613	Derk Doornbos ofwel Theodorus Huberti
-1612 (provisieel)	Berend Voet
-1613-1652	Herman Roelink
-1652-1672	Diderik Roelink
-1666 (waarnemend)	Johan ten Velde
-1668 (idem)	Johannes Holt
-1674-1693	Rutger van Breda
-1693 (waarnemend)	Hendrik Jordens
-1693-1707	Kaspar Hendrik Lemker
-1707-1731	Hendrik Royer
-1732-1762	Johan Rouse
-1762-1789	Derk Dumbar
-1790-1795	Meinardus Tydeman

4. Voorlopige naamlijst provinciale klerken (tegelijktijd 3 in functie)

-()	Berend Voet
-()	Wicherus ten Zwege
-()-1617-()	Johan ten Velde,
-()	Assueer Grubbe
-()	Bernhard ter Borch
-()	Evert Rouse
-()-1652	Diderik Roelink
-()-1646-1675	Johan ten Velde
-()-1653-()	Hans van Putten
-()-1669-1675-()	Antonie van Mierlo
-()-1669-1675-()	Engelbert Sluyter
-()-1675-()	Herman Lange
-()-1675-()	Antonie Vollenhove
-()-1679-()	Hendrik Queysen
-()-1680-()	Arnoldus Vollenhove
-()-1682-()	Theodorus ofwel Derk Queysen
-1715-()	Johan Jordens
-1715-1722	Arnold Gelderman
-()-1721-1762	Herman Jordens
-1722-()	Egbert Gelderman
-1724-1745	Herman Johan Jordens
-()-1745-()	Derk Queysen
-()-1752-1783	Eusebius Jacobus van Hoboken
-()-1762-()	Hendrik Willem Jordens
-1783-1790	Baltazar Rutger Wicherlink
-1790-()	Johan Westenberg
-()-1790-()	Gerrit Wicherlink
-()-1794-()	Christiaan Johan Fabius

5. Voorlopige naamlijst provinciale deurwaarders (tegelijktijd 3 in functie)

-()	Evert Benier
-()	Derk Benier
-()	Salomon Lange
-()	Herman Lange
-()-1675-()	Egbert Gelderman
-()-1715	Arnold Gelderman
-()-1715-()	Jan van Hoorn

-()-1719-1722	Egbert Gelderman
-1722-1727	Samuel Johannes Gelderman
-1724-1727 (waarnemend)	Matthijs van Rhijn
-1728-()	WillemGerrit Gelderman
-1773-()	Johan Westenberg

6. Voorlopige naamlijst provinciale boden (tegelijktijd 3 in functie)

-()	Hans Lucas
-()	Gerrit Klasen
-()	Jan Leenarts
-()	Derk Sel
-()	Arend Gelderman
-()-1657	Willem Herms
-1657-()	Joost van Breevoort
-()	Jan Schiphorst
-()	Egbert Gelderman
-()-1679	Jan ter Meer
-()-1676	Berend van Breevoort
-()-1688	Antonie ten Bos
-1675-1685	Hendrik Hulsebos
-1676-1706	Berend Swierink
-1685-()	Elbert Mensink
-1688-1708	Karel Swiers
-1703-1707	Marten Hemmink
-1706-1746	Jan van Hoorn
-1707-1746	Simon van Hongeren
-1708-1713	Hendrik Welink
-1713-1732	Jan Menger
-1732-1763	Jan Hendrik Wolbeer
-1746-()	Jan Netman
-1746-()	Johan Juriaan Holtheimer
-1761-()	Klaas Reinders
-1761-1771	Arnold Willem Colde
-1768-()	Evert Steenbergen
-1771-()	Jan Looman
-1779-()	Godfried Stuerbrink
-1784-()	Arend Loseman

7. Voorlopige naamlijst klerken ter generaliteit

-1618-1636	Jan Arends ofwel van Raesfelt
-1636-1649-()	Pieter Doublet
-()-1675-()	Lelienberg
-()-1675-()	J. van Deutecom
-()-1676-()	Hendrik Leenmans
-()-1675-()	Jacobus Lorsy
-1786-1791-()	Gerrit Jan ter Braak

8. Voorlopige naamlijst stadssecretarissen Deventer (tegelijktijd 4 in functie)

-1537-1541	Otto Basters
-1533-1538	Nicolaas Verheyden
-1541-1542	Hendrik van Ochtorpe
-1541-1572	Jacobus Helm
-1546-1562	Derk Verheyden
-1561-1579	Johan ten Berghe
-1562-1603	Bernard Luenynck
-1563-1564	George ofwel Jurgen Voet
-1571	Albert Somerhuis
-1578-1586	Jan Helm
-1580-1584	Gerardus Pontanus ofwel Ter Bruggen
-1586-1593	Peter Queysen
-1581-1594	Adolf Donckel
-1584-1603	Johan van Apeldoorn
-1587	n.b. Nijkerken
-1587	J. Pueys
-1587	n.b. Steven
-1599(?)-1638	Henricus Gelink
-1599-1645	Johan Condewijn
-1597-1628	Andreas Glagau
-1610-1631	Hendrik van Haaxbergen
-()-1636	Arnold van Brienens
-1629-1670	Assuerus Strockel
-1647-1651	J. van Engelen
-1656-1688	Johannes Rouse
-1656-1683	Nicolaas Fockink
-1664-1668	Johan Strockel
-1657-1660	Bernhard van Boeckholt
-1665-1675	Rutger Tichler
-1675-1682	Herman Sylvius

-1680-1702	Hendrik van Suchtelen
-1680-1721	Adriaan van Boeckholt
-1685	Hendrik Jordens
-1698-1731	Everhard Jordens
-1703-1736	Eilard Borgerink
-1708-1737	Gerard Dumbar
-1728-1748	Johan Weerts
-1734	Gijsbert Timan Jordens
-1737-1741	Arnold Jacobson
-1744-1782	Herman Borgerink
-1745-1772	Francois Cornelis Queysen
-1749-1767	Martinus van Doornink
-1772-1787	Gerhard Dumbar
-1783-1793	A. van Suchtelen
-1777-1798	Adolf Hendrik Cramer
-1786-1793	A.H. Putman
-1791-1792	Hendrik van Suchtelen
-1788	Johan Sebastiaan Knoop

9. Voorlopige naamlijst stadssecretarissen Kampen (tegelijktijd 3 in functie)

-1482-1540	Heyman Brant
-1538-1540	Johan van Breda
-()-1539-()	Geert Hermansz.
-1539-1547	Cornelius Meus
-1547-1560	Dubbelt Dubbeltsz.
-1551-1563	Hendrik van Vianden
-1556-1567	Johan Roeper ofwel Ruper
-1557-1570	Nicolaas van Urck
-1496-1514 en 1540-1553	Reinier Bogerman van Dockum
-1564-1570	Reiner Jacobs
-1576	Berend van Coesfelt
-1581-1592	Bartold Kistemaker
-1581-1584	Hendrik van Vianden
-1584-1603	Johan Stercke
-1603	Peter Joosten ofwel Jodoci
-1606-1613	Hendrik van Hoochstraten
-1615-1623	Jacob Maler
-1623-1656	Johannes Hoff
-1624-1627	Plechelmus Keylewert
-1626-1649	Johan van Breda
-1631-1664	Hendrik van Hoochstraten

-1649-1675	Rutger van Breda
-1659-1709	Albertus Hoff
-1666	Laurens Sluyter
-1666-1677	Johan van Steenbergem
-1675-1703	Herman Nuys
-1677-1694	Antonie van Bentheim
-1694-1728	Rijkman Lemker
-1703-1704	Wolterus Meyer
-1704	Theodorus van Tengberden
-1709-1717	Roedolf Jan Eekhout
-1718-1729	Aper Herweyer
-1725-1757	Coenraad Muntz
-1729-1739	Albertus Stephanus Greven
-1729-1768	Frans Lemker
-1739-1769	Herman Everhard Hubert
-1757-1780	Cornelis Roldanus
-1768-1796	Arend Jan Lemker
-1769-1795	J.A. Uitenhage de Mist
-1780-1783	Hermen Willem Hubert
-1783-1793 en 1797-1811	Frederik Lodewijk Rambonnet

10. Voorlopige naamlijst stadssecretarissen Zwolle (tegelijktijd 3 in functie)

-1502-1538	Jacob Grijpswald
-1512-1529	Wernerus Puffelink
-1529-1532	Steven Brant Willemsz.
-1529-1532	Hendrik van Thil
-1532-1540	Nicolaas Ridder
-()-1535-()	Mauricius van Dulmen
-1538	Wilhelm Muylichem
-1541-1553	Albert de Jonge ofwel Albert Boett
-1542-1545	Willem Nuysen
-1552-1553	Frans van Benthem
-1552	Derk Sonsbeecke
-1553	Hillebrand ter Kuylen
-1553-1562	Gijsbert Roelink
-1553-1581	Hermannus Graedt
-1556-1559	Johan Holt alias Cockman
-1563-1588	Hendrik Holt
-1581-1604	Nicolaas Buis alias Gijse
-1581-1623	Berend van Ittersum
-1599-1644	Timannus Vriesen

-1603-1637	Jacobus Wyfferdingh
-1612-1617	Herman Holt
-1617-1620	Wolbertus Vriesen
-1622-1675	Johannes Holt
-1622-1631	Willem Vriesen
-1637-1651	Johannes Buis
-1644-1675	Jacobus Vriesen
-1673-1675	Warnerus Hoefslag
-1675-1698	Johan Haeke
-1675-1699	Bernard Vriesen
-1675-1691	Hendrik Holt
-1691-1721	Jan Issel
-1698-1700	Gerrit Holt
-1699-1732	Gerhard Wicherlink
-1700-1732	Johan Goltz
-1721-1732	Johan Rouse
-1732-1748	Samuel Johannes Gelderman
-1732-1778	Johan Hendrik Tobias
-1733-1734	Tomas van Muyden
-1734-1741	Johan Goltz
-1741-1753	Petrus Theodorus Goltz
-1748-1783	Hendrik Royer
-1753-1769	Chr Wilh. Eekhout
-1770-1795	Roelof Eekhout
-1778-1795	Herman Antonie Tobias
-1783-1795	Georg Royer

11. Voorlopige naamlijst griffiers van de ridderschap van Overijssel, sinds 1707 tevens griffiers van het leenhof

-1707-1725	Wolter ten Brink
-1725-1756	Wilhelm van Arnhem
-1756-1763	Derk Dumbar
-1763-1793	Paulus Putman

12. Voorlopige naamlijst klerken van de kwartierridderschap Salland

-()-1664-1675-()	Egbertus Pomerede
-1709-()	Wilhelm Huisken
-()	Christiaan Vlier

13. Voorlopige naamlijst klerken van de kwartierridderschap Twente

-()-1664-()	Fredericus Stork
-1709-()	Johan Fockink

14. Voorlopige naamlijst klerken van de kwartierridderschap Vollenhove

-()-1600-()	Petrus Gualtere
-()-1616-()	Frans Berhards
-()-1619-()	Johan Claess
-()-1620-()	Arnoldus Voltelen
-1644-1669	Johan van Ulsen
-1669-1672	Lambertus Waterham
-1667-1690-()	Georg Langenhert
-()-1694-1724	Adam Langenhert
-()-1726-1729 (waarnemend)	Jan Engelbert Frantzen
-1729-1736	Frederik Gerhard Langenhert
-1736-1745	George Langenhert
-1743 (waarnemend)	Jan David Drillinger
-1745-1761	Otto Hendrik Moulin
-()-1763-1788	Willem Jan Nessink
-1788-1795	Egbert Westenberg